

*Григорій Охріменко,
Ігор Маркус, Володимир Савицький*

АРХЕОЛОГІЧНІ ПАМ'ЯТКИ ВОЛОДИМИР-ВОЛИНСЬКОГО РАЙОНУ

м. Володимир-Волинський

Давньоруський Володимир вперше згадується в літописних джерелах під 988 р. Місто розташовувалося на високому майдані розміром 100x150 м, між р. Лугою і її притокою Смочтю. Збереглися високі вали. З півночі прилягало окольне місто, укріплене валом і ровом. У Володимирі відкрито залишки восьми давньоруських храмів, чимало жител, господарських споруд. На території сучасного міського парку досліджено культурний шар посаду з матеріалами XI–XII ст. – керамікою, деревом, шкірою.

На східній околиці міста біля школи-інтернату 1987 року П. Заклектою виявлено сліди енеолітичного поселення культури кулястих амфор. У 1930-х рр. на вул. Островецькій знайдено вислобушну сокиру городоцько-здовбицької культури, в уроч. Камінь – вістря списів стжижовської культури.

У межах міста – поселення доби бронзи (стжижовська культура). В уроч. Шкаратани в 30-ті рр. XX ст. О. Цинкаловським відкрито трупопокладні поховання ранньозалізного віку.

У центральній частині міста (поблизу Успенського собору) 1972 року П. Раппопортом досліджувалося поселення ранньозалізного віку. Розкопано господарську яму, всередині котрої знайдено глечик, вазу, уламки кераміки та 20 фрагментів глиняних матриць для виготовлення бронзових масивних браслетів і гривен. Ці знахідки належать до лежницької групи пам'яток IX–VII ст. до н. е.; зберігаються в Інституті українознавства ім. І. Крип'якевича (м. Львів).

Матеріали рубежу і перших століть нашої ери виявлено на городищі і на вул. Луцькій в 30-х рр. XX ст. В уроч. Білі Береги – могильник з тілопальними похованнями в урнах, римські срібні монети часів імператора Траяна. Останні знайдено в різних частинах міста.

Джерела

1. Златогорський О. Є. Дослідження на Володимир-Волинському городищі у 2010-2012 роках : Джерела і матеріали / О. Є. Златогорський, С. Д. Панишко. – Луцьк : Волинські старожитності, 2013. – 164 с.
2. Крушельницька Л. І. Взаємозв'язки населення Прикарпаття і Волині з племенами Східної і Центральної Європи / Л. І. Крушельницька. – К. : Наук. думка, 1985. – С. 87–89.
3. Кучинко М. М. Раскопки древнего Владимира-Волынского / М. М. Кучинко // Археологические открытия 1975 г. – М., 1976. – С. 349–350.
4. Кучинко М. М. О работах во Владимире-Волынском // М. М. Кучинко / Археологические открытия 1976 г. – М., 1977. – С. 322–323.
5. Кучинко М. М., Охріменко Г. В. Археологічні пам'ятки Волині / М. М. Кучинко, Г. В. Охріменко. – Вид. 2-ге, випр. і доп. – Луцьк : Вид-во ВДУ «Вежа», 1995. – С. 112.
6. Малевская М. В., Шолохова В. В. Раскопки архитектурных памятников в Любомле и Владимире-Волынском / М. В. Малевская, В. В. Шолохова // Археологические открытия 1975 г. – М., 1976. – С. 354–355.
7. Малевская М. В. Архитектурно-археологические исследования во Владимире-Волынском / М. В. Малевская, В. В. Шолохова // Археологические открытия 1976 г. – М., 1977. – С. 327–328.
8. Охріменко Г. В. Населення Волині в праісторичні часи (розвиток матеріальної і духовної культури) : монографія / Г. В. Охріменко. – Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2004. – С. 175–177.
9. Раппопорт П. А. Раскопки церкви «Старая кафедра» во Владимире-Волынском / П. А. Раппопорт // Археологические открытия 1975 г. – М., 1976. – С. 384–385.
10. Раппопорт П. А. Старая кафедра в окрестностях Владимира Волынского / П. А. Раппопорт // Советская археология. – М., 1977. – № 4. – С. 253–266.
11. Свешніков І. К. Історія населення Передкарпаття, Поділля і Волині в кінці III – на початку II тисячоліття до н. е. / І. К. Свешніков. – К. : Наук. думка, 1974. – 208 с.
12. Antoniewicz W. Archeologia Polski / W. Antoniewicz. – Warszawa, 1928. – 343 s.
13. Сынчалowski A. Materiały do pradziejów Wołynia i Polesia Wołyńskiego / A. Сынчалowski. – Warszawa, 1961. – S. 112.
14. Jakimowicz R. Zabytki przedhistoryczne z obszaru Rzeczy Pospolitej Polskiej w zbiorach rosyjskich / R. Jakimowicz // Wiadomości Archeologiczne. – Warszawa, 1924. – Т. IX. – S. 113–119.

с. Амбуків

На західній околиці села розташований могильник енеолітичного часу, випадково відкритий на піщаному підвищенні. Дослідження проводив Я. Фітцке 1939 року. Серед залишків трупопокладень знайдено близько десяти глиняних посудин (деякі розмальовані білою фарбою), окремі вироби з кременю, каменю, прикраси з мідного дроту та іклів кабана. Могильник належить до волино-люблінської культури. Частина матеріалів зберігається у фондах Волинського краєзнавчого музею.

На місі правого берега Західного Бугу виявлено поселення культури лійчастого посуду.

Поселення доби бронзи розташоване на відстані 700 м від західної околиці села на низькому правому березі р. Західний Буг (зліва від залізниці). Відкрите і перевірене розвідками І. Михальчишина 1976 і 1986 років Площа поселення 70x25 м. З поверхні зібрано фрагменти кераміки, крем'яні знаряддя стжижовської культури.

Інше поселення доби бронзи було на місі з крутими схилами правого берега р. Західний Буг (уроч. Лісок) – на південно-західній околиці села. Відкрите і перевірене розвідками І. Михальчишина 1976 і 1986 років Площа поселення 100x20 м. З поверхні зібрано кераміку тшинецької культури.

За повідомленням О. Цинкаловського, за селом виявлено урни з могильника лужицької культури.

Поселення ранньозалізного і давньоруського часу відкрите розвідкою І. Михальчишина 1986 року за 1 км на захід від села в заплаві правого берега р. Західний Буг. Площа його – 50x25 м. На поверхні зібрано фрагменти кераміки поморської культури і давньоруського часу.

Джерела

1. Археологічні пам'ятки Прикарпаття і Волині кам'яного віку / І. П. Герета, Р. Т. Грибович, І. К. Свешніков та ін.; відп. ред.: О. П. Черниш. – К. : Наук. думка, 1981. – С. 175.
2. Михальчишин І. Р. Отчет о работе Волинской разведочной экспедиции 1986 г. [Рукопис] / І. Р. Михальчишин. – 1986.
3. Охріменко Г. В. Населення Волині в праісторичні часи (розвиток матеріальної і духовної культури) : монографія / Г. В. Охріменко. – Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2004. – С. 182.

4. Пелецишин Н. А. Разведки на Буге / Н. А. Пелецишин, И. Р. Михальчишин // Археологические открытия 1977 г. – М., 1978. – С. 370–371.
5. Свешников И. К. Могильник в селе Звенигород Львовской области / И. К. Свешников // КСИИМК. – 1957. – Вып. 63. – С. 68, рис. 24: 4, 6, 8–10.
6. Сынkałowski A. Materiały do pradziejów Wołynia i Polesia Wołyńskiego / A. Сынkałowski. – Warszawa, 1961. – S. 30.

с. Березовичі

Двошарове поселення енеоліту – доби бронзи розташоване на північно-західній околиці села в уроч. Яворівка. Пам'ятка досліджена розвідкою В. Коноплі 1986 року. Розкопки не проводилися. Поселення виявлено на схилі лівого берега річки Свинорийки (правобічна притока Луги), висота – 4,5 м над рівнем заплави.

Речові матеріали: крем'яні нуклеуси, знаряддя на пластинах і відщепях, серпи, лінзоподібні в перетині сокири, кам'яні просвердлені сокири і фрагменти кераміки, зібрано на площі близько 2 га. Знахідки з пам'ятки належать до двох культур – кулястих амфор та стжижовської

Багатошарове поселення доби бронзи, ранньозалізного та давньоруського періодів розташоване на захід від села. Відкрите В. Коноплею 1986 року Розкопки не проводилися. Займає першу терасу лівого берега річки Свинорийки. Речові знахідки зібрано на площі 1,5 га. Найбільша концентрація матеріалу помічена біля берега на відстані 20–30 м від його краю. Пам'ятка належить до тшинецько-комарівської культури, лежницької групи та давньоруського часу XI–XIII століть.

Двошарове поселення доби бронзи та давньоруського періоду виявлене за 0,7 км на захід від села (південніше від мосту шосейної дороги Володимир-Волинський–Луцьк). Пам'ятка відкрита розвідкою В. Коноплі 1986 року на правому пологому березі р. Свинорийки. Речові матеріали (залишки ліпного посуду і окремі крем'яні вироби, гончарна кераміка) зібрано на площі близько 1 га у східній частині схилу першої надзаплавної тераси.

Джерела

1. Конопля В. М. Звіт з роботи Волинської розвідкової експедиції 1986 р. [Рукопис] / В. М. Конопля. – Львів, 1986.
2. Охріменко Г. В. Населення Волині в праісторичні часи (розвиток матеріальної і духовної культури) : монографія / Г. В. Охріменко. – Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2004. – С. 176.

с. Бубнів

Курган доби бронзи розташований на лівому березі р. Луги за 3 км на схід від села. Виявлений 1975 року В. Бучаком. Повторні розвідки проводилася Г. Охріменком у 1987, 2010 рр.

Поселення епохи енеоліту та перших століть нашої ери розміщене на підвищеному мисі в уроч. Байолок. Речові матеріали, зібрані навколо пам'ятки, представлені керамікою культури лійчастого посуду та зарубинецької культури.

У цьому ж урочищі над заплавою річки Г. Охріменком, В. Бучаком виявлено ґрунтові поховання культури лійчастого посуду.

Джерела

1. Охріменко Г. В. Населення Волині в праісторичні часи (розвиток матеріальної і духовної культури) : монографія / Г. В. Охріменко. – Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2004. – С. 176.
2. Synkałowski A. Materiały do pradziejów Wołynia i Polesia Wołyńskiego / A. Synkałowski. – Warszawa, 1961. – S. 30.

с. Верб

Поселення доби бронзи розташоване на піщаних дюнах біля села. Відкрите 1937 року О. Цинкаловським. На поверхні пам'ятки виявлено фрагменти кераміки. Знахідки належать до тшинецько-комарівської культури.

Джерела

1. Кухаренко Ю. В. Первобытныя памятники на территории Полесья / Ю. В. Кухаренко // Свод археологических источников / под ред. Рыбакова Б. А. – М., 1962. – Вып. Б1–18. – С. 25.
2. Głosik J. Wołyńsko-podolskie materiały z epoki kamiennej i wczesnej epoki brązu w Państwowym Muzeum Archeologicznym w Warszawie / J. Głosik // Materiały starożytnie. – 1962. – Т. VIII. – S. 140.
3. Gardawski A. Plemiona kultury trzcinieckiej w Polsce / A. Gardawski // Materiały starożytnie. – Warszawa, 1959. – Т. V. – S. 42.

с. Горичів

Багатошарове поселення доби бронзи та давньоруського періоду розташоване за 1 км на схід від села на пологих схилах берегів безіменного потічка (ліва притока річки Луги). Пам'ятка відкрита розвідкою В. Бучака 1984 року. Зібрані на площі понад 2 га фрагменти ліпної та гончарної кераміки, вироби із заліза, кременю і каменю належать до культури кулястих амфор, тшинецько-комарівської культури, лежницького типу, а також давньоруського часу XI–XIII ст.

Поселення доби бронзи виявлене О. Цинкаловським в 1936, 1937 рр. на піщаній дюні біля села. Розкопки не проводилися. Зібрано фрагменти ліпного посуду культури шнурової (?) кераміки.

Джерела

1. Кучінко М. М., Охріменко Г. В. Археологічні пам'ятки Волині / М. М. Кучінко, Г. В. Охріменко. – Вид. 2-ге, випр. і доп. – Луцьк : Вид-во ВДУ «Вежа», 1995. – С. 113.
2. Охріменко Г. В. Населення Волині в праісторичні часи (розвиток матеріальної і духовної культури) : монографія / Г. В. Охріменко. – Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2004. – С. 178.
3. Цинкаловський О. Матеріали до вивчення археології Володимирського повіту / О. Цинкаловський // Записки НТШ. – Львів, 1937. – Т. 154. – С. 187.
4. Synkałowski A. Materiały do pradziejów Wołynia i Polesia Wołyńskiego / A. Synkałowski. – Warszawa, 1961. – S. 34.

с. Заболоття

Давньоруське городище відкрите О. Цинкаловським у 30-х роках ХХ століття на західній околиці села. Городище локалізується серед заболочених лук, має округлу форму.

Джерела

1. Охріменко Г. В. Населення Волині в праісторичні часи (розвиток матеріальної і духовної культури) : монографія / Г. В. Охріменко. – Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2004. – С. 178.
2. Synkałowski A. Materiały do pradziejów Wołynia i Polesia Wołyńskiego / A. Synkałowski. – Warszawa, 1961. – S. 199.

с. Залужжя

Поселення доби бронзи виявлене за 0,4 км на південний схід від хутора Краївка на плато лівого крутого берега р. Луга займає площу 130х23 м. 1982 року обстежене І. Михальчишиним, 1986 року – В. Івановським та В. Шкоропадом. Зібрано фрагменти кераміки і крем'яні відщепи культури шнурової (?) кераміки.

Багатошарове поселення епох неоліту, раннього заліза і Давньої Русі розташоване за 0,5–0,6 км на південний схід від хутора Краївка на піщаному пологому схилі мису правого берега р. Луга. Виявлене І. Михальчишиним 1982 року, обстежене В. Івановським і В. Шкоропадом 1986 року. Зібрано фрагменти посуду волино-люблінської культури, а також лежницької групи та давньоруського часу.

Джерела

1. Михальчишин І. Р. Разведки в Волинской области / И. Р. Михальчишин // Археологические открытия 1982 г. – М., 1984. – С. 299.
2. Івановський В. І., Шкоропад В. В. Звіт про роботу Західнобузького загону Волинської експедиції ІСН АН УРСР за 1986 р. [Рукопис] / В. І. Івановський, В. В. Шкоропад. – Львів, 1986.

с. Заріччя

Двошарове поселення (III–IV ст. н. е. і давньоруського періоду) розташоване на північно-західній околиці села на пологому схилі першої надзаплавної тераси лівого берега р. Луги заввишки 6–8 м над рівнем заплави. Відкрите розвідкою В. Івановського і В. Коноплі 1987 року. Речові матеріали, представлені фрагментами ліпної і гончарної кераміки, зібрано в середній частині берегового схилу. Територія пам'ятки займає площу орієнтовно 1 га.

Багатошарова пам'ятка доби бронзи, III–IV ст. н. е. і давньоруського часу розташована в північно-західній частині села на пологому схилі першої надзаплавної тераси лівого берега р. Луги заввишки 4–6 м над рівнем заплави. Відкрита розвідкою В. Івановського і В. Коноплі 1987 року. З території поселення площею близько 1 га зібрано уламки посуду й окремі вироби з кременю тшинецько-комарівської культури, а також ліпну і гончарну кераміку вельбарської культури та давньоруського часу.

Багатошарова пам'ятка епох неоліту, бронзи, III–IV ст. н. е. і давньоруського часу розташована за 0,3 км на північ від села на мисі

першої надзаплавної тераси лівого берега р. Луги заввишки 8–10 м над рівнем заплави. Відкрита розвідкою В. Івановського і В. Коноплі 1987 року. Площа пам'ятки становить 2 га. Розкопки не проводилися. З території поселення зібрано уламки кераміки, крем'яні сокири і серпи, різноманітні вироби волино-люблінської та тшинецько-комарівської культур, а також фрагменти посуду вельбарської культури і давньоруського періоду.

Давньоруське поселення розташоване на північно-східній околиці села на схилі першої надзаплавної тераси лівого берега р. Луги заввишки 10–12 м над рівнем заплави. Обстежене розвідкою В. Івановського і В. Коноплі 1987 року. Фрагментований гончарний посуд XI–XIII ст. зібрано з території присадибних ділянок на площі близько 2 га. Деякі екземпляри декоровані нарізними горизонтальними лініями.

Інше поселення давньоруського періоду розташоване в північно-східній частині села на мисі першої надзаплавної тераси лівого берега р. Луга заввишки 4–6 м над рівнем заплави. Обстежене розвідкою В. Івановського і В. Коноплі 1987 року. Розкопки не проводилися. З території присадибних ділянок площею понад 1 га зібрано уламки гончарного посуду X–XIII ст., частина яких орнаментована горизонтальними лініями.

Джерела

1. Конопля В. М. Звіт з роботи Західнобузького розвідкового загону волинської археологічної експедиції 1987 р. [Рукопис] / В. М. Конопля. – Львів, 1987.

с. Зимне

В уроч. Перевіз виявлено неолітичне поселення культури лінійно-стрічкової кераміки, а в уроч. Жидівка – трупопокладне поховання з глиняним посудом і крем'яними пластинами. На північно-західній околиці села (на високому мисі лівого берега р. Луги) в уроч. Городище розташоване багатощарове поселення енеоліту – культур волино-люблінської, лійчастого посуду і трипільської. Досліджувалось у 1951–1952, 1956–1960 рр. Ю. Захаруком, у 1961–1964 рр. – М. Пелецишиним, а 1997 року – А. Броніцьким, А. Броніцькою, А. Закостельною, Г. Охріменком. 1998 року Т. Ми-

лян відкрив поховання культур лійчастого посуду та кулястих амфор. Трапляються матеріали доби бронзи, зокрема стжижовської культури. Тут були поселення ранньозалізного віку – лежницької групи та поморської культури, а також городище ранньослов'янського часу, яке в 1957–1964 рр. досліджувалося В. Ауліхом. Крім того, знайдено матеріали IX–X ст.

В уроч. Липини був могильник із 500 насипів X–XIII ст., частина з яких досліджена в XIX ст.

Поселення ранньозалізного і давньоруського періодів у південно-східній частині села на оточеному болотом овальному в плані підвищенні відкрите розвідкою М. Пелещишина та І. Михальчишина 1984 року. На поверхні пам'ятки зібрано фрагменти кераміки, крем'яні та кам'яні знаряддя культури ранньозалізного часу (лежницька група) і гончарного давньоруського посуду. Виявлено залишки жител.

Джерела

1. Антонович В. Б. Археологическая карта Волынской губернии / В. Б. Антонович // Труды XI Археологического съезда. – М., 1901. – Т. 1. – С. 63.
2. Ауліх В. В. Зимнівське городище – слов'янська пам'ятка VI–VII ст. в Західній Волині / В. В. Ауліх. – К. : Наук. думка, 1972. – 123 с.
3. Багрій Р. С. Нові слов'янські і давньоруські пам'ятки на території Волині / Р. С. Багрій // МДАПВ. – Вип. 4. – К., 1962. – С. 127–130.
4. Захарук Ю. Н. Поселение энеолитического времени в с. Зимно Волынской области / Ю. Н. Захарук // КСИА. – Вып. 4. – К., 1955. – С. 114–115.
5. Захарук Ю. Н. Поселение культуры воронковидных сосудов на Волини / Ю. Н. Захарук // КСИИМК. – Вып. 67. – М., 1957. – С. 97–100.
6. Крушельницька Л. І. Північне Прикарпаття і Західна Волинь за доби раннього заліза / Л. І. Крушельницька. – К. : Наук. думка, 1976. – 148 с.
7. Кучінко М. М., Охріменко Г. В. Археологічні пам'ятки Волині / М. М. Кучінко, Г. В. Охріменко. – Вид. 2-ге, випр. і доп. – Луцьк : Вид-во ВДУ «Вежа», 1995. – С. 114.
8. Пелещишин М. А. Розкопки поселення культури лійчастого посуду біля с. Зимне Волинської області у 1960–1961 рр. / М. А. Пелещишин // МДАПВ. – 1964. – Вип. 5. – С. 18–27.
9. Пелещишин М. А. Поселення поморської культури на Західній Волині / М. А. Пелещишин // Археологія. – Вип. 33. – К., 1980. –

- С. 72–79.
10. Пелешишин М. А. Енеолітичне поселення Зимне в Західній Волині / М. А. Пелешишин. – Тернопіль, 2004. – 158 с.
  11. Ратич О. О. Древньоруські археологічні пам'ятки на території західних областей УРСР : монографія / О. О. Ратич. – К. : Вид-во АН УРСР, 1957. – С. 9–10.
  12. Сवेशніков І. К. Мегалітичні поховання на Західному Поділлі / І. К. Сवेशніков. – Львів : Вид-во Львівськ. іст. музею, 1957. – 31 с.
  13. Сवेशніков І. К. Історія населення Передкарпаття, Поділля і Волині в кінці III – на початку II тисячоліття до н. е. / І. К. Сवेशніков. – К. : Наук. думка, 1974. – 208 с.
  14. Bronicki A. Zimne-«Grodisko» (Ukraina) / A. Bronicki // Z otchłani wieków. – 1999. – № 2. – S. 20–26.

с. Зоря (кол. Пузів)

На полі за селом – енеолітичне поселення, відкрите 1978 року Г. Охріменком. В уроч. Селисько О. Цинкаловський у 1930-ті рр. досліджував поселення давньоруського часу площею приблизно 50х30 м. Знайдено залізні знаряддя праці, зброю та фрагменти кераміки. На острові серед боліт в уроч. Паровець – городище давньоруського часу.

Джерела

1. Кучінко М. М., Охріменко Г. В. Археологічні пам'ятки Волині / М. М. Кучінко, Г. В. Охріменко. – Вид. 2-ге, випр. і доп. – Луцьк : Вид-во ВДУ «Вежа», 1995. – С. 114.
2. Охріменко Г. В. Населення Волині в праісторичні часи (розвиток матеріальної і духовної культури) : монографія / Г. В. Охріменко. – Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2004. – С. 179.
3. Sunkałowski A. Materiały do pradziejów Wołynia i Polesia Wołyńskiego / A. Sunkałowski. – Warszawa, 1961. – S. 160, 191.

с. Ізов

На мисі високого правого берега р. Західний Буг в уроч. Прихідькова Гора – поселення культури лійчастого посуду, обстежене О. Цинкаловським 1933 року.

На високому мисі правого берега Західного Бугу – давньоруське городище. У південній частині добре помітні рів і вал. Обстежене О. Цинкаловським в 1931–1933 рр.. Зібрано фрагменти кераміки, скляні та залізні речі. З городища над Бугом походять знахідки стжижовської культури.

Над рікою – курган невідомого часу.

Джерела

1. Охріменко Г. В. Населення Волині в праісторичні часи (розвиток матеріальної і духовної культури) : монографія / Г. В. Охріменко. – Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2004. – С. 179.
2. Cynkałowski A. Materiały do pradziejów Wołynia i Polesia Wołyńskiego / A. Cynkałowski. – Warszawa, 1961. – S. 33, 42.

с. Кладнів

Три кургани давньоруського часу, два з них – на кладовищі, третій – над р. Західний Буг.

Джерела

1. Антонович В. Б. Археологическая карта Волынской губернии / В. Б. Антонович // Труды XI Археологического съезда. – М., 1901. – Т. 1. – С. 1–133.
2. Кучінко М. М., Охріменко Г. В. Археологічні пам'ятки Волині / М. М. Кучінко, Г. В. Охріменко. – Вид. 2-ге, випр. і доп. – Луцьк : Вид-во ВДУ «Вежа», 1995. – С. 114.
3. Охріменко Г. В. Населення Волині в праісторичні часи (розвиток матеріальної і духовної культури) : монографія / Г. В. Охріменко. – Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2004. – С. 179.
4. Cynkałowski A. Materiały do pradziejów Wołynia i Polesia Wołyńskiego / A. Cynkałowski. – Warszawa, 1961. – S. 211.

с. Коритниця

Поселення доби бронзи виявлено на відстані 400 м від лівого берега р. Золотухи – притоки Західного Бугу. Пам'ятка відкрита 1973 року І. Михальчишиним. Поселення розташоване на підвищеній дюні. Зібрано фрагменти ліпного посуду, крем'яні та кам'яні вироби, які датуються добою бронзи.

В уроч. Градиська – мале кругле городище з матеріалами давньоруського часу.

Джерела

1. Кучінко М. М., Охріменко Г. В. Археологічні пам'ятки Волині / М. М. Кучінко, Г. В. Охріменко. – Вид. 2-ге, випр. і доп. – Луцьк : Вид-во ВДУ «Вежа», 1995. – С. 114–115.
2. Охріменко Г. В. Населення Волині в праісторичні часи (розвиток матеріальної і духовної культури) : монографія / Г. В. Охріменко. – Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2004. – С. 179.

3. Михальчишин І. Р. Звіт про археологічні розвідки в басейні середньої течії р. Західний Буг в 1973 р. [Рукопис] / І. Р. Михальчишин. – 1973. – С. 32–33.
4. Сынкаловски А. Materiały do pradziejów Wołynia i Polesia Wołyńskiego / А. Сынкаловски. – Warszawa, 1961. – S. 182.

с. Ласків

Скарб римського часу знайдено на території села в 1910 році. Він складається із семи позолочених медальйонів, одної срібної чаші, срібних хрестоподібних бляшок і двох срібних позолочених, прикрашених коштовними каменями фібул.

Джерела

1. Кучінко М. М., Охріменко Г. В. Археологічні пам'ятки Волині / М. М. Кучінко, Г. В. Охріменко. – Вид. 2-ге, випр. і доп. – Луцьк : Вид-во ВДУ «Вежа», 1995. – С. 115.
2. Охріменко Г. В. Населення Волині в праісторичні часи (розвиток матеріальної і духовної культури) : монографія / Г. В. Охріменко. – Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2004. – С. 179.
3. Тиханова М. А. Ласковский клад / М. А. Тиханова // Советская археология. – 1960. – № 1. – С. 196–204.
4. Сынкаловски А. Materiały do pradziejów Wołynia i Polesia Wołyńskiego / А. Сынкаловски. – Warszawa, 1961. – S. 123.

с. Лудин

Поселення епохи неоліту розміщене за селом у західному напрямку. Належить до культури лінійно-стрічкової кераміки.

Скарб крем'яних пластин виявлений при дорозі за селом О. Цинкаловським 1931 року. Вага скарбу – 40–50 кг, біля нього – фрагменти кераміки культури лійчастого посуду.

Біля села в уроч. Могильна дорога в 30-х роках ХХ ст. випадково відкрито могильник римського часу. Поховання з трупопокладеннями супроводжувалися римськими золотими і срібними монетами III–IV ст. н. е.

У долині р. Західний Буг (уроч. Ліс) збереглися вали висотою 4–5 м.

Джерела

1. Кучінко М. М., Охріменко Г. В. Археологічні пам'ятки Волині / М. М. Кучінко, Г. В. Охріменко. – Вид. 2-ге, випр. і доп. – Луцьк : Вид-во ВДУ «Вежа», 1995. – С. 115.

2. Охріменко Г. В. Населення Волині в праісторичні часи (розвиток матеріальної і духовної культури) : монографія / Г. В. Охріменко. – Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2004. – С. 179–180.
3. Cynkałowski A. Materiały do pradziejów Wołynia i Polesia Wołyńskiego / A. Cynkałowski. – Warszawa, 1961. – S. 34.

с. Марія-Воля

На території села розташоване городище давньоруського часу, відкрите в 30-ті рр. ХХ ст. О. Цинкаловським. Городище має округлу форму, оточене ровами та валами. Зібрано фрагменти кераміки давньоруського часу.

Крім того, є залишки розораних курганів, виявлені в уроч. Острів та Малешівка.

Джерела

1. Кучінко М. М., Охріменко Г. В. Археологічні пам'ятки Волині / М. М. Кучінко, Г. В. Охріменко. – Вид. 2-ге, випр. і доп. – Луцьк : Вид-во ВДУ «Вежа», 1995. – С. 115.
2. Охріменко Г. В. Населення Волині в праісторичні часи (розвиток матеріальної і духовної культури) : монографія / Г. В. Охріменко. – Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2004. – С. 180.
3. Cynkałowski A. Materiały do pradziejów Wołynia i Polesia Wołyńskiego / A. Cynkałowski. – Warszawa, 1961. – S. 185, 215.

с. Маркостав

За 1,5 км на схід від села на першій надзаплавній терасі лівого берега р. Свинорийки (дельти р. Луга) розташоване поселення епохи мезоліту. Відкрите розвідкою В. Бучака 1985 року. Речові матеріали, що представлені пластинками шириною до 15 мм, відщепами та нуклеусами, зібрано на краю плато мису висотою 10–12 м з площі близько 7 га.

Двошарове поселення енеоліту та III–IV ст. н. е. виявлене за 0,6 км на південний схід від села. Пам'ятка відкрита розвідкою В. Бучака 1984 року. Розкопки не проводилися. Поселення розташоване на мисі першої надзаплавної тераси берега р. Луги висотою орієнтовно 30 м над рівнем заплави за 150–170 м від краю тераси. Речові матеріали, зібрані на площі 0,8 га, належать до волино-люблінської і вельбарської культур.

На відстані 2,5 км від села на захід – багатшарове поселення культур лінійно-стрічкової кераміки, лійчастого посуду та тшинецько-комарівської.

На північний захід від села (правий берег р. Луги) – залишки поселень культур лійчастого посуду та городоцько-здовбицької. На околиці села був курган, розкопаний 1936 року місцевими жителями. Під ним – скорчені кістяки та матеріал городоцько-здовбицької (?) культури: кераміка зі шнуровим орнаментом та кам'яна сокира з отвором.

Багатшарове поселення епох енеоліту, бронзи, раннього заліза і Давньої Русі розташоване на північно-західній околиці села (уроч. Острівки-2) в гирлі р. Свинорійки (правобічна притока р. Луги) на останці овальної форми заввишки 7–10 м. Пам'ятка відкрита розвідкою В. Бучака 1984 року. З території орного поля площею приблизно 2 га зібрано значний речовий матеріал: уламки ліпного і гончарного посуду (у т. ч. фрагменти амфор), вироби з кременю, каменю і заліза культур лінійно-стрічкової кераміки, лійчастого посуду, тшинецько-комарівської, лежницької групи ранньозалізного часу і давньоруського періоду XI–XIII ст.

Поселення ранньозалізного часу розташоване за 0,5 км на північ від села (уроч. Нивки) на пологому схилі правого берега р. Луги заввишки 6–8 м над рівнем заплави. Відкрите розвідкою В. Бучака 1985 року. Матеріали належать до лежницької групи.

Багатшарове поселення доби бронзи, ранньозалізного періоду, III–IV ст. н. е. і давньоруського часу розташоване за 8 км на захід від села (уроч. Панське поле) на підковоподібному мисі першої надзаплавної тераси правого берега р. Луги. Відкрите розвідкою В. Бучака 1985 року. З території поселення площею 1 га зібрано значний речовий матеріал: уламки ліпної і гончарної кераміки, вироби з кременю і каменю тшинецько-комарівської, вельбарської культур, лежницької групи ранньозалізного часу, а також давньоруського періоду XI–XIII ст.

Давньоруське поселення XI–XIII ст. розташоване за 1 км на північний захід від села на овальному в плані останці правого берега р. Луги висотою приблизно 90 м над рівнем заплави. Відкрите розвідкою В. Бучака 1985 року. Окрім фрагментів кераміки, зібрано вироби із заліза, серед яких коса-горбуша.

Багатошарова пам'ятка енеоліту доби бронзи і III–IV ст. н. е. розташована на південній околиці села (уроч. Замчисько) на першій надзаплавній терасі правого берега р. Луги висотою 25–30 м. Відкрита розвідкою В. Бучака 1984 року. Речовий матеріал (уламки ліпної кераміки, вироби з кременю і каменю культур лійчастого посуду, тшинецько-комарівської і вельбарської) зібрано на площі близько 1,5 га.

Двошарове поселення доби бронзи і ранньозалізного віку розташоване на південно-східній околиці села (уроч. Замчисько-2) на мисі першої надзаплавної тераси правого берега р. Луги висотою 10–15 м. Обстежене В. Бучаком 1984 року. З площі 1 га зібрано речові матеріали тшинецько-комарівської культури і лежницької групи ранньозалізного часу.

Поховання ранньозалізного часу виявлене 1958 року І. Ляпушкіним на березі р. Луги. Під час досліджень було прокопано розвідувальний шурф. Під скупченням фрагментів ліпного посуду з шерехатою поверхнею знайдено скелет коня.

Поселення ранньозалізного часу відкрите І. Ляпушкіним 1958 року на правому березі р. Луга, біля дороги в с. Іванівку. 1986 року обстежене В. Івановським і В. Шкоропадом. Зібрано фрагменти ліпного посуду з шерехатою поверхнею, характерні для лежницької групи пам'яток ранньозалізного часу.

Джерела

1. Археологія Української РСР / голов. ред. В. Д. Баран [та ін.]. – К. : Наук. думка, 1971. – Т. 1. – 449 с.
2. Івановський В. І. Звіт про роботу Волинської експедиції в 1986 р. [Рукопис] / В. І. Івановський. – К., 1986.
3. Конопля В. М. Маркостав – 1-8 // Свод пам'яток історії і культури Волинської області. Пам'ятники археології. – Владимир-Волинський район. – С. 40-47.
4. Кучінко М. М., Охріменко Г. В. Археологічні пам'ятки Волині / М. М. Кучінко, Г. В. Охріменко. – Вид. 2-ге, випр. і доп. – Луцьк : Вид-во ВДУ «Вежа», 1995. – С. 115.
5. Охріменко Г. В. Населення Волині в праісторичні часи (розвиток матеріальної і духовної культури) : монографія / Г. В. Охріменко. – Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2004. – С. 180.
6. Synkałowski A. Materiały do pradziejów Wołynia i Polesia Wołyńskiego / A. Synkałowski. – Warszawa, 1961. – S. 43.

с. Микитичі

Поселення доби бронзи розташоване за 700 м від західної околиці села на піщаній дюні, оточеній болотом (лівий берег безіменного струмка), зліва від дороги Микитичі–Коритниця. Пам'ятка зафіксована розвідками І. Михальчишина 1982 і 1986 років. Площа поселення – 150х80 м. Культурний шар розораний. З поверхні зібрано ліпну кераміку II тис. до н. е., крем'яні та кам'яні знаряддя праці.

Інше поселення доби бронзи відкрите й обстежене І. Михальчишином 1982 року на оточеному болотом підвищенні в заплаві р. Золотухи (притоці р. Західний Буг) за 0,7 км на південь від села Микитичі та 0,7 км на північний схід від села Коритниця. Площа його – 150х50 м. Зібрано фрагменти ліпного посуду стжижовської культури.

Поселення ранньозалізного і давньоруського часу виявлене І. Михальчишином 1982 року на краю болота (за 0,4 км на південь від села) біля кладовища. Площа пам'ятки – 200х25 м. Зібрано фрагменти ліпного посуду ранньозалізного періоду, а також ліпного і гончарного посуду IX–X ст.

Джерела

1. Михальчин І. Р. Разведки в Волинской области / И. Р. Михальчин // Археологические открытия 1982 г. – М., 1984. – С. 299.

с. Микуличі

Двошарове поселення доби бронзи і давньоруського часу розташоване на південній околиці села на пологому схилі правого берега струмка Прірва, що впадає в р. Свинорийку. Відкрите розвідкою В. Коноплі 1986 року. Зібрано фрагменти ліпного та гончарного посуду, кам'яні просвердлені сокири, крем'яні вироби тшинецько-комарівської культури та давньоруського часу XI–XIII ст.

Поселення давньоруського періоду розташоване на північній околиці села в уроч. Біля старого млину. Досліджене О. Цинкаловським у 1930-х роках та М. Пелещишином у 1963 і 1986 рр. Займає площу приблизно 40х30 м. Знайдено давньоруську кераміку, кам'яний розтирач і точильний брусок.

Джерела

1. Конопля В. М. Микуличи-1 // Свод памятников истории и культуры Волынской области. Памятники археологии. – Владимир-Волынский район. – С. 51.
2. Кучінко М. М., Охріменко Г. В. Археологічні пам'ятки Волині / М. М. Кучінко, Г. В. Охріменко. – Вид. 2-ге, випр. і доп. – Луцьк : Вид-во ВДУ «Вежа», 1995. – С. 115.
3. Охріменко Г. В. Населення Волині в праісторичні часи (розвиток матеріальної і духовної культури) : монографія / Г. В. Охріменко. – Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2004. – С. 180.
4. Cynkałowski A. Materiały do pradziejów Wołynia i Polesia Wołyńskiego / A. Cynkałowski. – Warszawa, 1961. – S. 153.

с. Новосілки

Давньоруське городище розташоване на околиці села.

Курганний могильник відкритий В. Олехновичем наприкінці ХІХ ст. у напрямку на південний захід від села. Розкопано 58 курганів, під якими виявлено кістяки й залишки домовин.

Речові матеріали представлені бронзовими прикрасами: сережками, скроневими кільцями, перснями, пряжками, що датуються Х–ХІІ ст., тобто давньоруським часом.

Джерела

1. Археологія Української РСР / голов. ред. В. Д. Баран [та ін.]. – К. : Наук. думка, 1971. – Т. 1. – 449 с.
2. Кучінко М. М., Охріменко Г. В. Археологічні пам'ятки Волині / М. М. Кучінко, Г. В. Охріменко. – Вид. 2-ге, випр. і доп. – Луцьк : Вид-во ВДУ «Вежа», 1995. – С. 116.
3. Охріменко Г. В. Населення Волині в праісторичні часи (розвиток матеріальної і духовної культури) : монографія / Г. В. Охріменко. – Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2004. – С. 180–181.
4. Ратич О. О. Древньоруські археологічні пам'ятки на території західних областей УРСР : монографія / О. О. Ратич. – К. : Вид-во АН УРСР, 1957. – 96 с.

с. Пархоменкове

Поселення ранньослов'янського часу (VIII–IX ст.) розташоване за 2 км у північному напрямку від села на високому правому березі р. Західний Буг. З півночі оточене болотом. Площа пам'ятки – 350х30 м. Обстежене І. Михальчишином в 1974, 1977 і 1986 рр. У шурфах на глибині 0,30 м від сучасної поверхні зібрано товстостінну ліпну і гончарну кераміку, орнаментовану смугами хвилястих ліній, та глиняну обмазку.

Джерела

1. Археологічні пам'ятки Прикарпаття і Волині ранньослов'янського і давньоруського періодів / В. В. Ауліх, І. П. Герета, С. І. Пеняк та ін.; відп. ред.: О. П. Черниш.. – К. : Наук. думка, 1982. – С. 102.
2. Пелецишин Н. А. Разведки на Буге / Н. А. Пелецишин, И. Р. Михальчишин // Археологические открытия 1977 г. – М., 1978. – С. 370–371.

с. П'ятидні

Багатошарова пам'ятка епох неоліту, раннього заліза і Давньої Русі відкрита розвідкою В. Івановського і В. Коноплі 1987 року за 1,5 км на північний схід від села. Поселення розтошоване на місі першої надзаплавної тераси правого берега р. Луги висотою 12–14 м над рівнем заплави. Зібрано фрагменти ліпної і гончарної кераміки, а також нечисельні вироби з кременю: пластинки, відщепи, поодинокі знаряддя на січеннях пластинчастих сколів. Знахідки належать до культур волино-люблінської, вельбарської і давньоруського часу.

Двошарове поселення доби бронзи і давньоруського часу розташоване за 3 км на схід від села на місі першої надзаплавної тераси правого берега р. Луги заввишки 12–14 м над рівнем заплави. Відкрите розвідкою В. Івановського і В. Коноплі 1987 року. Фрагменти ліпного посуду тшинецько-комарівської культури і гончарної кераміки давньоруського часу XI–XIII ст. зібрано з ділянки мису по обидва боки від лінії електропередач. Орієнтовна площа пам'ятки – 2 га.

За 0,5 км на північний схід від села на місі першої надзаплавної тераси правого берега р. Луги заввишки 12–14 м над рівнем запла-

ви – поселення давньоруського часу, відкрите розвідкою В. Івановського і В. Коноплі 1987 року. Збори речового матеріалу проведено з території площею орієнтовно 1 га.

У східній частині села на мисі першої надзаплавної тераси лівого берега р. Луги заввишки 8–10 м над рівнем заплави – інше поселення давньоруського часу, відкрите розвідкою В. Івановського і В. Коноплі 1987 року. Уламки кераміки XI–XIII ст. зібрано на присадибних ділянках загальною площею приблизно 1 га.

Ще одне поселення давньоруського періоду розташоване в південно-східній частині села на мисі першої надзаплавної тераси лівого берега р. Луги заввишки 6–8 м над рівнем заплави. Площа пам'ятки – приблизно 2 га. Відкрите розвідкою В. Івановського і В. Коноплі 1987 року. Фрагменти гончарної кераміки XI–XIII ст. зібрано з території орного поля і присадибних ділянок.

За 1 км на південний схід від села в уроч. Лука на напівовальному мисі першої надзаплавної тераси заввишки 6–10 м, утвореному закрутом правого берега р. Луги – багатощарове поселення середини доби бронзи, III–IV ст. н. е. і давньоруського періоду. Пам'ятка займає площу близько 2 га. Відкрита розвідкою В. Івановського і В. Коноплі 1987 року. Зібрано уламки ліпного посуду, знаряддя і відходи виробництва з кременю тшинецько-комарівської культури, ліпну та гончарну кераміку вельбарської культури і давньоруського часу.

Двошарова пам'ятка енеоліту і давньоруського періодів розташована за 1 км на північ від села на неправильно-овальному в плані останці правого берега р. Луги розмірами 30x70 м і заввишки 10–12 м над рівнем заплави. Відкрита П. Заклектою 1985 року і повторно обстежена В. Івановським та В. Коноплею 1987 року.

За 1 км від східної околиці села праворуч від шосе Устилуг–Володимир-Волинський зліва від дороги в с. Хрипаліч на високому правому березі р. Луга (права притока р. Західний Буг) – поселення X ст. Відкрите та обстежене розвідками І. Михальчишина 1976 і 1986 років. Площа об'єкта – 200x50 м. Культурний шар виявлено на глибині 0,70–1,0 м від сучасної поверхні. Під час зачистки стінок кар'єру виявлено глиняну підлогу печі, викладену шаром черепків давньоруського гончарного посуду.

Джерела

1. Конопля В. М. Звіт з роботи Західнобузького розвідкового загону волинської археологічної експедиції 1987 р. [Рукопис] / В. М. Конопля. – Львів, 1987.
2. Кучінко М. М., Охріменко Г. В. Археологічні пам'ятки Волині / М. М. Кучінко, Г. В. Охріменко. – Вид. 2-ге, випр. і доп. – Луцьк : Вид-во ВДУ «Вежа», 1995. – С. 116.
3. Охріменко Г. В. Населення Волині в праісторичні часи (розвиток матеріальної і духовної культури) : монографія / Г. В. Охріменко. – Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2004. – С. 181.
4. Пелешишин Н. А. Разведки на Буге / Н. А. Пелешишин, И. Р. Михальчишин // Археологические открытия 1977 г. – М., 1978. – С. 370–371.

с. Руснів

Поселення давньоруського періоду XI–XIII ст. розташоване за 0,5 км на захід від села на пологому схилі першої надзаплавної тераси безіменного струмка (притока р. Луги). Відкрите розвідкою В. Бучака 1985 року. Фрагменти гончарної кераміки і окремі вироби із заліза зібрані на площі 1,2 га.

Курганний могильник давньоруського періоду (кінець X – початок XI ст.) розташований за 3 км на північний захід від села в лісі – на підвищенні в уроч. Турецькі Могили. Налічував дев'ять курганів заввишки до 1 м, діаметром до 8 м, чотири з них знищено. 1987 року п'ять курганних насипів, що залишилися, розкопані В. Гупало (за сприяння В. Бучака). Обряд – трупопокладення в могильній ямі на спині у витягнутому положенні, західна орієнтація. Поховальний інвентар представлений залізними ножами, бруском, срібним скроневим кільцем, стилізованим під трьохнамистинну сережку, фрагментом гончарної кераміки.

Джерела

1. Конопля В. М. Руснов – 1 / В. М. Конопля // Свод памятников истории и культуры Волинской области. Памятники археологии. – Владимир-Волынский район. – С. 67.
2. Гупало В. Д. Руснов – 2 / В. Д. Гупало // Свод памятников истории и культуры Волинской области. Памятники археологии. – Владимир-Волынский район. – С. 68.

с. Селець

Двошарове поселення епохи енеоліту та III–IV ст. н. е. розташоване за 1 км на захід від села (уроч. Дмитрівщина-3) на овальному в плані останці правого берега р. Луги розмірами 80x200 м і висотою до 12 м. Відкрите розвідкою В. Бучака 1984 року. Речовий матеріал складається з фрагментів ліпної кераміки і крем'яних артефактів культур лійчастого посуду і вельбарської.

Двошарове поселення епох неоліту і бронзи розташоване за 0,5 км на захід від села (уроч. Дмитрівщина-2) на овальному в плані останці правого берега р. Луги розмірами 90x170 м і висотою до 10 м над рівнем заплави. Відкрите розвідкою В. Бучака 1984 року. Зібрано фрагменти ліпного посуду і різноманітні вироби з кременю волинолюблінської і тшинецько-комарівської культур.

У північно-західній частині села на мисі першої надзаплавної тераси правого берега р. Луги заввишки близько 30 м над рівнем заплави – поселення давньоруського періоду XI–XIII ст., відкрите розвідкою В. Бучака 1984 року. З площі 0,8 га зібрано фрагменти гончарної кераміки, а також окремі вироби з заліза.

Двошарова пам'ятка ранньозалізного часу і давньоруського періоду розташована на західній околиці села (уроч. Дмитрівщина-1) в заплаві р. Луги – ближче до правого берега. Займає овальний у плані останець розмірами 80x150 м і висотою 3–4 м. Відкрита розвідкою В. Бучака 1984 року. Знахідки представлені фрагментами ліпної та гончарної кераміки лежницького типу і давньоруського періоду XI–XIII ст.

Джерела

1. Конопля В. М. Селець – 1 / В. М. Конопля // Свод памятников истории и культуры Волинской области. Памятники археологии. – Владимир-Волынский район. – С. 69.
2. Конопля В. М. Звіт з роботи Волинської археологічної експедиції у 1986 р. [Рукопис] / В. М. Конопля. – Львів, 1986.
3. Конопля В. М. Звіт з роботи Західнобузького розвідкового загону волинської археологічної експедиції 1987 р. [Рукопис] / В. М. Конопля. – Львів, 1987.

с. Тростянка

Давньоруське городище локалізується на правому березі р. Західний Буг. Відкрите О. Цинкаловським у 30-х роках ХХ ст. Пам'ятка

розташована на острові серед боліт. Речові матеріали представлені керамікою давньоруського часу.

Могильник давньоруського часу розташовувався на пологому схилі на північ від села. У кінці XIX ст. нараховувалося 29 курганів. Три з них розкопані М. Біляшівським у 1897 р. Поховання супроводжувалися посудом і прикрасами. До теперішнього часу кургани не збереглися.

Джерела

1. Антонович В. Б. Археологическая карта Волынской губернии / В. Б. Антонович // Труды XI Археологического съезда. – М., 1901. – Т. 1. – С. 66.
2. Кучінко М. М., Охріменко Г. В. Археологічні пам'ятки Волині / М. М. Кучінко, Г. В. Охріменко. – Вид. 2-ге, випр. і доп. – Луцьк : Вид-во ВДУ «Вежа», 1995. – С. 117.
3. Охріменко Г. В. Населення Волині в праісторичні часи (розвиток матеріальної і духовної культури) : монографія / Г. В. Охріменко. – Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2004. – С. 182.
4. Ратич О. О. Древньоруські археологічні пам'ятки на території західних областей УРСР : монографія / О. О. Ратич. – К. : Вид-во АН УРСР, 1957. – С. 14.
5. Cynkałowski A. Materiały do pradziejów Wołynia i Polesia Wołyńskiego / A. Cynkałowski. – Warszawa, 1961. – S. 145.

с. Турівка

Пам'ятка енеоліту і доби бронзи розташована за 1,5 км від села по течії річки Турія – в уроч. Монастирок і уроч. Довгород. Відкрита П. Заклектою у 80-ті роки XX ст. Розкопки не проводилися. Знайдено кам'яні і крем'яні сокири.

У північній частині села посеред лугів на піщаному підвищенні – поселення доби бронзи, досліджене В. Карчевським у 1920–1930-х рр. Розкопки не проводилися. На поверхні зібрано фрагменти посудин, прикрашених шнуровим орнаментом, а також крем'яні відщепи та пластини, що належать до городоцько-здовбицької (?) культури.

Давньоруське городище розташоване біля хут. Заболоття на заболоченій низовині. У плані округле, діаметр – близько 60 м, оточене незначним валом. Обстежене О. Цинкаловським у 30-ті роки XX ст. Нині городище зруйноване земляними роботами. Культурний шар відсутній.

Джерела

1. Кучінко М. М., Охріменко Г. В. Археологічні пам'ятки Волині / М. М. Кучінко, Г. В. Охріменко. – Вид. 2-ге, випр. і доп. – Луцьк : Вид-во ВДУ «Вежа», 1995. – С. 117.
2. Охріменко Г. В. Населення Волині в праісторичні часи (розвиток матеріальної і духовної культури) : монографія / Г. В. Охріменко. – Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2004. – С. 182.
3. Ратич О. О. Древньоруські археологічні пам'ятки на території західних областей УРСР : монографія / О. О. Ратич. – К. : Вид-во АН УРСР, 1957. – С. 17.
4. Cynkałowski A. Materiały do pradžejów Wołynia i Polesia Wołyńskiego / A. Cynkałowski. – Warszawa, 1961. – S. 77.
5. Głosik J. Wołyńsko-podolskie materiały z epoki kamiennej i wczesnej epoki brązu w Państwowym Muzeum Archeologicznym w Warszawie / J. Głosik // Materiały starożytne. – 1962. – T. VIII. – S. 169.

м. Устилуг

Багатошарове поселення епох енеоліту, перших століть н. е. та Давньої Русі розташоване на західній околиці міста на мисі високого берега р. Луга. З південного сходу поселення обмежене яром. Обстежене на початку 30-х рр. О. Цинкаловським, 1973 року – І. Михальчишиним, 1986 року – В. Івановським і В. Шкоропадом. Виявлено фрагменти кераміки культур лійчастого посуду, пшеворської і давньоруського часу. В обриві берега простежено контури напівземлянкових споруд пшеворської культури.

На правому високому березі р. Західний Буг – давньоруське городище неправильно-прямокутної форми, розмірами приблизно 100х70 м. Оточене по периметру валом, висота його сягає в збережених місцях до 4 м. Культурний шар залягає до глибини 0,7 м від сучасної поверхні. Обстежене в 1930-х рр. О. Цинкаловським, у 1963 р. – П. Раппопортом. Керамічний матеріал датується X–XVI ст.

Джерела

1. Івановський В. І., Шкоропад В. В. Звіт про роботу Західнобузького загону Волинської експедиції ІСН АН УРСР за 1986 р. [Рукопис] / В. І. Івановський, В. В. Шкоропад. – Львів, 1986.
2. Раппопорт П. А. Военное зодчество западнорусских земель X–XIV вв. / П. А. Раппопорт // Материалы и исследования по археологии СССР. – Ленинград, 1967. – № 140. – С. 40–42.

3. Ратич О. О. Древньоруські археологічні пам'ятки на території західних областей УРСР : монографія / О. О. Ратич. – К. : Вид-во АН УРСР, 1957. – С. 14.
4. Cynkałowski A. Materiały do pradziejów Wołynia i Polesia Wołyńskiego / A. Cynkałowski. – Warszawa, 1961.

с. Фалемичі

За 1 км на схід від залізничного мосту в заплаві р. Луга на підвищенні – поселення ранньозалізного віку, відкрите І. Ляпушкіним 1958 року. Закладено дві траншеї, виявлено піч з керамікою ранньозалізного часу.

Поселення давньоруського часу розташоване на східній околиці села – на невисокому останці в заплаві р. Луга (уроч. Селиська). Обстежене в 30-ті рр. ХХ ст. О. Цинкаловським, у 1966 р. – М. Пелешчиним, у 1986 р. – В. Івановським і В. Шкоропадом. В урвистому березі виявлено фрагменти гончарної давньоруської кераміки. У різний час на території села зібрано окремі предмети, виготовлені з заліза і бронзи.

На схід від села – велике поселення стжижовської культури. Виявлене розвідками Г. Охріменка 2005, 2006 років.

Джерела

1. Івановський В. І., Шкоропад В. В. Звіт про роботу Західнобузького загону Волинської експедиції ІСН АН УРСР за 1986 р. [Рукопис] / В. І. Івановський, В. В. Шкоропад. – Львів, 1986.
2. Охріменко Г. В. Населення Волині в праісторичні часи (розвиток матеріальної і духовної культури) : монографія / Г. В. Охріменко. – Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2004. – С. 182.
3. Cynkałowski A. Materiały do pradziejów Wołynia i Polesia Wołyńskiego / A. Cynkałowski. – Warszawa, 1961. – S. 142.

с. Федорівка

Двошарове поселення епох мезоліту та енеоліту розташоване за 1 км від села на захід в уроч. Колтунове Поле – на мисі першої надзаплавної тераси правого берега р. Луги висотою 12–14 м над рівнем заплави. Відкрите розвідкою В. Івановського та В. Коноплі 1987 року. Сліди поселення відмічені вздовж краю мису і тягнуться на відстань до 150 м при ширині 30–40 м. З поверхні розораного поля зібрано фрагменти ліпної кераміки і різноманітні вироби з кременю. У скла-

ді крем'яного інвентарю мезолітичного комплексу двоплощинні нуклеуси, пластини, відщепи, ножі, різці, скребки і скобелі. Знаряддя виготовлені переважно на фрагментах пластинчастих сколів. Комплекс виробів із кременю енеолітичного шару пам'ятки, який представлений уламками макропластин, окремими знаряддями на аналогічних заготовках, відщепами, належить до культури лійчастого посуду.

Двошарове поселення доби бронзи і давньоруського часу розташоване на південній околиці села в уроч. Федорянське – на місі першої надзаплавної тераси правого берега р. Луга заввишки 12–14 м над рівнем заплави. Поселення орієнтоване по лінії схід–захід, сліди його простежені уподовж ЛЕП на відстані 200 м. Його ширина – 50–60 м. Відкрите розвідкою В. Івановського і В. Коноплі 1987 року. З поверхні орного поля зібрано уламки ліпної кераміки, а також крем'яні вироби тшинецько-комарівської культури і фрагменти гончарної давньоруської кераміки.

Інше двошарове поселення доби бронзи і давньоруського часу розташоване на південно-західній околиці села в уроч. Янове Поле – на місі першої надзаплавної тераси правого берега р. Луги заввишки 6–8 м над рівнем заплави. Пам'ятка займає площу близько 1 га. Відкрита розвідкою В. Івановського і В. Коноплі 1987 року. Зібрано фрагментований ліпний і гончарний посуд, а також одиничні крем'яні вироби тшинецько-комарівської культури і давньоруського часу.

Двошарове поселення доби бронзи і давньоруського часу розташоване за 0,5 км на захід від села на місі першої надзаплавної тераси правого берега р. Луги заввишки 10–12 м над рівнем заплави. Відкрите розвідкою В. Івановського і В. Коноплі 1987 року. Фрагменти ліпного і гончарного посуду, декілька виробів з кременю тшинецько-комарівської культур та давньоруського періоду зібрані уздовж краю мису на площі приблизно 2 га.

Ще одне двошарове поселення доби бронзи і давньоруського часу розташоване за 0,5 км на північний захід від села на пологому схилі мису, що заходить в заплаву р. Луги, заввишки близько 6 м. З півночі пам'ятка межує з насипом залізниці Володимир-Волинський–Устипут, з півдня – з опорами ЛЕП, із заходу – з безіменною правобічною

притокою р. Луги. Відкрита розвідкою В. Івановського і В. Коноплі 1987 року. Матеріали, зібрані з поверхні орного поля, представлені уламками ліпного посуду, крем'яними знаряддями і відходами виробництва тшинецько-комарівської культури і гончарної кераміки давньоруського часу.

На правому березі р. Луга – поселення доби бронзи, виявлене Ю. Захаруком 1952 року. З поверхні поля зібрано фрагменти кераміки тшинецької культури.

Поселення давньоруського часу розташоване на північно-західній околиці села на схилі першої надзаплавної тераси правого берега р. Луги заввишки 10–12 м над рівнем заплави. Із заходу його оточує пугівець. Відкрите розвідкою В. Івановського і В. Коноплі 1987 року. З території присадибних ділянок площею орієнтовно 0,5 га зібрано керамічний матеріал.

Джерела

1. Захарук Ю. М. Отчет экспедиции о работе 1952 г. [Рукопись] / Ю. М. Захарук. – 1953.
2. Конопля В. М. Звіт з роботи Західнобузького розвідкового загону волинської археологічної експедиції 1987 р. [Рукопис] / В. М. Конопля. – 1987.
3. Кучінко М. М., Охріменко Г. В. Археологічні пам'ятки Волині / М. М. Кучінко, Г. В. Охріменко. – Вид. 2-ге, випр. і доп. – Луцьк : Вид-во ВДУ «Вежа», 1995. – С. 117.
4. Охріменко Г. В. Населення Волині в праісторичні часи (розвиток матеріальної і духовної культури) : монографія / Г. В. Охріменко. – Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2004. – С. 182–183.

с. Хворостів

Давньоруське городище розташоване неподалік від села на території уроч. Машевщина у лісі. Окрім того, на території села знайдено два крем'яні наконечники списів доби бронзи.

В уроч. Хожа – три кургани, а в уроч. Підгатчина – два кургани невідомого часу.

Джерела

1. Кучінко М. М., Охріменко Г. В. Археологічні пам'ятки Волині / М. М. Кучінко, Г. В. Охріменко. – Вид. 2-ге, випр. і доп. – Луцьк : Вид-во ВДУ «Вежа», 1995. – С. 117.

2. Охріменко Г. В. Населення Волині в праісторичні часи (розвиток матеріальної і духовної культури) : монографія / Г. В. Охріменко. – Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2004. – С. 183.
3. Cynkałowski A. Materiały do pradziejów Wołynia i Polesia Wołyńskiego / A. Cynkałowski. – Warszawa, 1961. – S. 176.

с. Хмелів

За 1,5 км на захід від села на пологому схилі правого берега р. Свинорийки – поселення давньоруського часу. Обстежене В. Коноплею 1986 року. Фрагменти гончарного посуду XI–XIII ст. зафіксовано на площі близько 1 га.

Джерела

1. Конопля В. М. Звіт з роботи Західнобузького розвідкового загону волинської археологічної експедиції 1987 р. [Рукопис] / В. М. Конопля. – 1987.

с. Хмелівка

Двошарове поселення ранньозалізного віку і давньоруського часу розташоване у північно-східній частині села на пологому схилі лівого берега р. Свинорийки заввишки 7–10 м над рівнем заплави. Обстежене розвідкою В. Коноплі 1986 року. Речові матеріали, зібрані з площі 2 га, складаються з фрагментів ліпної і гончарної кераміки, крем'яних артефактів лежницької групи пам'яток ранньозалізного часу і Давньої Русі XI–XIII ст.

Джерела

1. Конопля В. М. Звіт з роботи Західнобузького розвідкового загону волинської археологічної експедиції 1987 р. [Рукопис] / В. М. Конопля. – 1987.

с. Хобултова

Давньоруське поселення розташоване за 0,6 км на схід від села в уроч. Корчунок. Відкрите О. Цинкаловським в 1930-х рр. Займає площу приблизно 80х30 м. Культурний шар розораний. На поверхні знайдено фрагменти кераміки і залізу булав.

Інше поселення давньоруського часу (XI–XIII ст.) розташоване за 1 км на південь від села на пологих схилах берегів гирла безімен-

ного струмка (права притока р. Свинорийки) – біля мосту шосейної дороги Хобултова–Хмелівка. Обстежене розвідкою В. Коноплі 1986 року.

Джерела

1. Конопля В. М. Звіт з роботи Західнобузького розвідкового загону волинської археологічної експедиції 1987 р. [Рукопис] / В. М. Конопля. – 1987.
2. Сынkałowski A. Materiały do pradziejów Wołynia i Polesia Wołyńskiego / A. Sынkałowski. – Warszawa, 1961. – S. 141.

с. Хотячів

На околиці села 1933 року випадково виявлено поховання в кам'яній скрині з трупопокладенням у середині. Біля кістяка була амфора. Поховання віднесене до культури кулястих амфор.

Джерела

1. Сынkałowski A. Materiały do pradziejów Wołynia i Polesia Wołyńskiego / A. Sынkałowski. – Warszawa, 1961.

с. Хрипалічі

Багатошарове поселення доби бронзи і давньоруського часу розташоване за 3 км на схід від села на місі першої надзаплавної тераси лівого берега р. Луги заввишки 12–14 м над рівнем заплави. Пам'ятка займає територію площею приблизно 2 га. Поселення відкрите розвідкою В. Івановського і В. Коноплі 1987 року. Розкопки не проводилися. Зібрано окремі знаряддя на відщечах і відходах кременеобробного виробництва та фрагменти ліпної і гончарної кераміки стжижовської, тшинецької культур і давньоруського часу.

Інше багатошарове поселення доби бронзи і давньоруського періоду розташоване за 2,5 км на схід від села в уроч. Зарудки – на місі першої надзаплавної тераси лівого берега р. Луги заввишки 4–6 м над рівнем заплави. Зі сходу його обмежує берегова лінія безіменного струмка (ліва притока р. Луги), а з півдня – путівець. Орієнтовна площа пам'ятки – 3 га. Відкрите розвідкою В. Івановського і В. Коноплі 1987 року. Зібрано окремі крем'яні вироби та уламками ліпного посуду тшинецько-комарівської, вельбарської культур, а також фрагменти гончарного посуду давньоруського часу.

Багатошарове поселення доби бронзи і Давньої Русі виявлено за 0,7 км на схід від села на мисі першої надзаплавної тераси лівого берега р. Луги заввишки 6–8 м над рівнем заплави. Сліди пам'ятки простежено вздовж краю мису паралельно до напрямів ЛЕП; площа її приблизно 1 га. Поселення відкрите розвідкою В. Івановського і В. Коноплі 1987 року. Керамічний комплекс характеризують фрагменти ліпного і гончарного посуду стжижовської, тшинецької культур і давньоруського часу. Окремі фрагменти стжижовської культури орнаментовані відбитками шнура, а давньоруського часу – заглибленими горизонтальними лініями. Вироби з кременю представлені уламками лінзоподібних в перерізі сокир і серпів, знаряддями на відщепях і відходами кременеобробного виробництва.

Ще одне багатошарове поселення доби бронзи і Давньої Русі розташоване в східній частині села (уроч. Придатки) на напівовальному мисі першої надзаплавної тераси лівого берега р. Луги заввишки 5–6 м над рівнем заплави. Відкрите розвідкою В. Івановського і В. Коноплі 1987 року. Майже в центрі поселення площею приблизно 2 га є невелике озеро. Зі сходу і півдня пам'ятку огинає безіменний струмок (лівобічна притока р. Луги). Речові знахідки, зібрані з поверхні орного поля, локалізувалися в північній і західній частинах пам'ятки. У їх складі – уламки ліпної і гончарної кераміки стжижовської, тшинецької культур і давньоруського часу, а також окремі вироби з кременю, фрагменти кам'яних зернотерок.

Двошарове поселення доби бронзи і давньоруського часу розташоване на північній схід від села (уроч. За пасікою) на пологому схилі першої надзаплавної тераси лівого берега р. Луги заввишки 4–6 м над рівнем заплави. Відкрите розвідкою В. Івановського і В. Коноплі 1987 року. Речові матеріали, зібрані з площі близько 1 га, представлені фрагментованим ліпним і гончарним посудом тшинецької культури і давньоруського часу, а також окремими крем'яними артефактами.

Двошарове поселення доби бронзи і давньоруського часу розташоване на північній околиці села (уроч. Городи) на пологому схилі першої надзаплавної тераси лівого берега р. Луги заввишки 6–8 м над рівнем заплави. Сліди поселення зафіксовані поблизу мосту півця, що веде до шосе Володимир-Волинський–Устилуг. Відкрите

експедицією В. Коноплі 1987 року. Розкопки не проводилися. З території площею близько 1 га зібрано уламки ліпного і гончарного посуду тшинецько-комарівської культури і давньоруського часу, окремі вироби з кременю.

Інше двошарове поселення доби бронзи і давньоруського часу розташоване в північно-західній частині села на місі першої надзаплавної тераси лівого берега р. Луги заввишки 14–16 м над рівнем заплави. Навпроти пам'ятки (по той бік ріки) збудовано залізничний міст. Площа поселення – близько 1 га. Відкрите розвідкою В. Івановського і В. Коноплі 1987 року. Зібрано уламки ліпної і гончарної кераміки тшинецько-комарівської культури і давньоруського часу, одиничні крем'яні вироби.

Двошарове поселення доби бронзи і давньоруського часу виявлено за 0,5 км на північний захід від села на місі першої надзаплавної тераси лівого берега р. Луги заввишки 10–12 м над рівнем заплави. Відкрите розвідкою В. Івановського і В. Коноплі 1987 року. Пам'ятка займає територію близько 1 га. З поверхні зібрано фрагментований ліпний і гончарний посуд тшинецько-комарівської культури та давньоруського часу, незначну кількість крем'яних артефактів.

Багатошарове поселення доби бронзи, III–IV ст. н. е. і давньоруського часу розташоване за 0,5 км на південний захід від села на місі першої надзаплавної тераси лівого берега р. Луги заввишки 14–16 м над рівнем заплави. Відкрите розвідкою В. Івановського і В. Коноплі 1987 року. Пам'ятка займає територію близько 3 га. Зібрано фрагментами ліпного і гончарного посуду тшинецько-комарівської, вельбарської культури і давньоруського часу, окремі крем'яні вироби.

Двошарове поселення III–IV ст. н. е. і давньоруського часу розташоване за 1,5 км на схід від села на місі першої надзаплавної тераси лівого берега р. Луги заввишки 12–14 м над рівнем заплави. Відкрите розвідкою В. Івановського і В. Коноплі 1987 року. Уздовж краю мису з площі орного поля розмірами 50–60х200 м зібрано матеріали вельбарської культури і давньоруського часу.

Поселення III–IV ст. н. е. розташоване за 1 км на захід від села на місі першої надзаплавної тераси лівого берега р. Луги висотою 10–12 м над рівнем заплави. Відкрите розвідкою В. Івановського і В. Ко-

ноплі 1987 року. На північ від поселення, яке займає площу близько 7 га, проходить ЛЕП, а з півдня воно обмежене відгалуженням заплави, що заходить у берег. З поверхні орного поля зібрано уламки ліпної та гончарної кераміки вельбарської культури.

Джерела

1. Конопля В. М. Звіт з роботи Західнобузького розвідкового загону волинської археологічної експедиції 1987 р. [Рукопис] / В. М. Конопля. – Львів, 1987.

с. Черчиці-1

За 0,6 км на південь від села на пологому схилі першої надзаплавної тераси лівого берега безіменного струмка (ліва притока р. Луги) розташоване енеолітичне поселення, відкрите розвідкою В. Бучака 1984 року. Речові матеріали представлені фрагментами посуду (частина орнаментована) і виробами з кременю культури кулястих амфор.

Інше енеолітичне поселення розташоване за 0,5 км на північний захід від села (уроч. Токарські гори) на мисі другої надзаплавної тераси лівого берега р. Луги. Відкрите розвідками В. Бучака 1981 року та Г. Охріменка 2009 року. Збори матеріалу проведено на рівній ділянці плато заввишки 50–60 м над рівнем заплави, з площі близько 1 га. Знайдено фрагменти кераміки, різноманітні вироби з кременю культури лійчастого посуду.

Поселення давньоруського періоду виявлено на селянських городах, що не виходять за межі села. Обстежене З. Леським. Культурний шар розораний. На поверхні зібрано фрагменти давньоруської кераміки.

Джерела

1. Охріменко Г. В. Населення Волині в праісторичні часи (розвиток матеріальної і духовної культури) : монографія / Г. В. Охріменко. – Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2004. – С. 183.
2. Ратич О. О. Древньоруські археологічні пам'ятки на території західних областей УРСР : монографія / О. О. Ратич. – К. : Вид-во АН УРСР, 1957. – С. 14.
3. Synkałowski A. Materiały do pradziejów Wołynia i Polesia Wołyńskiego / A. Synkałowski. – Warszawa, 1961.

с. Черчичі-2

Багатошарове поселення доби неоліту, енеоліту і ранньої бронзи розташоване за 1 км на схід від села. Відкрите розвідкою В. Бучака 1981 року.

На території села – давньоруське селище, відкрите З. Леським, обстежене в 1979 р. П. Заклектою і М. Кучинком. Поселення розташоване на овальному в плані останці лівого берега р. Луги розмірами 80x200 м і висотою 3,5 м над рівнем заплави.

З поверхні розораного поля зібрано фрагменти ліпного посуду, різноманітні вироби із кременю, що належать до волинолюблінської, лійчастого посуду, городоцько-здовбицької (?) культур.

Джерела

1. Конопля В. М. Звіт з роботи Волинської археологічної експедиції у 1986 р. [Рукопис] / В. М. Конопля. – Львів, 1986.
2. Охріменко Г. В. Населення Волині в праісторичні часи (розвиток матеріальної і духовної культури) : монографія / Г. В. Охріменко. – Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2004. – С. 183.
3. Ратич О. О. Древньоруські археологічні пам'ятки на території західних областей УРСР : монографія / О. О. Ратич. – К. : Вид-во АН УРСР, 1957. – С. 14.
4. Cynkałowski A. Materiały do pradziejów Wołynia i Polesia Wołyńskiego / A. Cynkałowski. – Warszawa, 1961.

с. Чорників

На території села (на підвищенні) за 0,3 км на південь від сільського клубу – двошарове поселення доби енеоліту та ранньослов'янського часу. Виявлене випадково 1937 року. Розкопки не проводилися. Зібрані фрагменти кераміки належать до культури лійчастого посуду і черняхівської культури.

Грунтовий могильник доби бронзи на території села виявлений та зруйнований під час земляних робіт 1937 року. Дані про кількість відкритих і знищених поховань відсутні. Збереглися наконечник списа з кременю та фрагменти ліпного посуду, в тому числі цілий діжкоподібний кубок із потовщеним під краєм ребром і шнуровим орнаментом. Знахідки належать до городоцько-здовбицької та стжижовської культури.

Окрім того, на околиці села – поселення культури лійчастого посуду. У селі знайдено крем'яний наконечник списа городоцько-здовбицької (?) культури.

В уроч. Марків Горбок – курган.

Джерела

1. Кучінко М. М., Охріменко Г. В. Археологічні пам'ятки Волині / М. М. Кучінко, Г. В. Охріменко. – Вид. 2-ге, випр. і доп. – Луцьк : Вид-во ВДУ «Вежа», 1995. – С. 118.
2. Охріменко Г. В. Населення Волині в праісторичні часи (розвиток матеріальної і духовної культури) : монографія / Г. В. Охріменко. – Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2004. – С. 183.
3. Охрименко Г. В. Работы в бассейне Стыри / Г. В. Охрименко // Археологические открытия 1982 г. – М. : Наука, 1984. – С. 311–312.
4. Свешніков І. К. Культури шнурової кераміки західної частини УРСР / І. К. Свешніков // Археологія Української РСР. – К. : Наук. думка, 1971. – Т. 1. – С. 83.
5. Cynkałowski A. Materiały do pradziejów Wołynia i Polesia Wołyńskiego / A. Cynkałowski. – Warszawa, 1961. – S. 41–42, 210.
6. Głosik J. Wołyńsko-podolskie materiały z epoki kamiennej i wczesnej epoki brązu w Państwowym Muzeum Archeologicznym w Warszawie / Głosik // Materiały starożytne. – 1962. – Т. VIII. – S. 132.

с. Шистів

В уроч. Вошива Могила досліджено курган доби бронзи, у якому знайдено кам'яну сокиру (можливо, городоцько-здовбицька культура).

Скарб крем'яних пластин випадково виявлений в уроч. Тарасова гора. Описаний О. Цинкаловським на початку 30-х років ХХ ст. Знайдений на лівому березі р. Луга скарб складався зі значної кількості крем'яних пластин-заготівок.

Джерела

1. Кучінко М. М., Охріменко Г. В. Археологічні пам'ятки Волині / М. М. Кучінко, Г. В. Охріменко. – Вид. 2-ге, випр. і доп. – Луцьк : Вид-во ВДУ «Вежа», 1995. – С. 118.
2. Охріменко Г. В. Населення Волині в праісторичні часи (розвиток матеріальної і духовної культури) : монографія / Г. В. Охріменко. – Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2004. – С. 183.
3. Пелещишин М. А. Культура лійчастого посуду / М. А. Пелещишин // Археологія Української РСР. – К. : Наук. думка, 1974. – Т. 1. – С. 233.

4. Сынкаловский А. *Материалы до прадziejów Wołynia i Polesia Wołyńskiego* / А. Сынкаловский. – Warszawa, 1961. – С. 35, 51, 215, 233.

с. Яковичі

Двошарова пам'ятка доби бронзи і давньоруського часу розташована на північно-східній околиці села за 200–300 м на південь від шосейної дороги Володимир-Волинський–Луцьк – на пологому схилі правого берега безіменного струмка, що впадає в р. Свинорийку. Відкрита розвідкою В. Коноплі 1986 року. Зібрано уламки ліпного і гончарного посуду тшинецько-комарівської культури та давньоруського часу XI–XIII ст.

За 0,7 км на схід від села на пологому схилі правого берега р. Свинорийки – давньоруське поселення, відкрите розвідкою В. Коноплі 1986 року. Фрагменти гончарного посуду XI–XIII ст., частина яких орнаментована хвилястими і горизонтальними лініями і насічками, зібрані з площі близько 0,5 га, на відстані до 30–40 м від заплави.

Поселення давньоруського часу розташоване на східній околиці села в уроч. Боярське стійло. Обстежене О. Цинкаловським в 30-х роках XX ст. Розміри його – 50x20 м. Культурний шар розораний. На поверхні виявлено фрагменти давньоруської кераміки, залізні цвяхи, частина скляного посуду, що належить до пізнього середньовіччя.

Джерела

1. Конопля В. М. Звіт з роботи Волинської археологічної експедиції у 1986 р. [Рукопис] / В. М. Конопля. – Львів, 1986.
2. Пелещишин Н. А., Михальчишин И. Р. Яковичи-3 / Н. А. Пелещишин, И. Р. Михальчишин // Свод памятников истории и культуры Волинской области. Памятники археологии. – Владимир-Волинский район. – С. 114.
3. Охріменко Г. В. Населення Волині в праісторичні часи (розвиток матеріальної і духовної культури) : монографія / Г. В. Охріменко. – Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2004. – С. 183–184.